

BİLİM KÜLTÜR VE EĞİTİM

İdealist öğretmenden tekniker öğretmene: Öğretmenlik mesleğinin dönüşümü

Doç.Dr. Mehmet Toran
İKÜ Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Birleşmiş Milletler tarafından her ne kadar tüm dünyada öğretmenler günü 5 Ekim'de kutlansa da ülkemizde 1981 yılı itibarıyla 24 Kasım'da kutlanmaya başlanmıştır. 24 Kasım tarihinin seçimi tesadüfi değildir; çünkü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'e 24 Kasım 1928 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Millet Mektebi Talimatnamesinin 4. maddesi ile baş öğretmen unvanı verilir. Cepheden cepheye savaşlarda bulunmuş, bir halkın kurtuluşuna önderlik etmiş ve yetmemiş cumhuriyet devrimini aydınlanma üzerine inşa etmiş bu önderliğin tarihine baktığımızda eğitim hep gündemde tutulmuş ve eğitimin başat aktörü olarak da öğretmen işaret edilmiştir.

İrfan ordusu

Bunu en çarpıcı bir şekilde Kurtuluş Savaşından hemen sonra 24 Mart 1923 yılında Kütahya'da öğretmenlerle söyleşisinde bulabiliriz. Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk öğretmenlere şunu söylüyordu: "Bir millet muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak yetkin irfan ordusuyla olanaklıdır. Bu ikinci ordu olmadan birinci ordunun kazanımları korunamaz." Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün bu söyleşide ifade ettiği "irfan ordusu" elbette ki öğretmenlerdir. Bu tarihten yaklaşık 1,5 yıl sonra (25 Ağustos 1924) Muallimler Birliği'nin onuruna verdiği çayda ise aklımıza kazınmış olan muhteşem özdeyişi dile getirir; "... Hiçbir zaman unutmayınız ki, Cumhuriyet sizden 'fikri hür, vicdani hür, irfanı hür' nesiller ister." Bu özdeyişi dile getirdiği konuşmasında Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk cumhuriyet devrimlerinin kökleşmesinin ancak ve ancak öğretmenlerin çabasıyla mümkün olduğunu vurgular.

Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün özünde eğitime ve onu işe koşan öğretmenliğe verdiği değer aslında cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim kalkınmasının başarısında apaçık ortadadır. Çünkü Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk öğretmenliği sadece basit bir "eğitim teknikeri" olarak görmemektedir, bir ulusun önemli bir inşacı olarak görmektedir. 14 Ekim 1925 tarihinde İzmir Erkek Öğretmen Okulunda öğretmen ve öğretmen adaylarına şunu söylemektedir: "...Muallimden ve mürebbiden

mahrum bir millet, henüz millet olma istidadını kazanamamıştır; ona alelade bir insan yığını denir. Bir insan topluluğu millet olabilmek için mutlaka mürebbilere, muallimlere muhtaçtır." Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün öğretmenliği konumlandığı ve öğretmenliğe yüklediği misyon yeni bir toplumun ulusal bir bilinç ile yeniden inşasıdır. Bu bilinç dönemin öğretmenleri tarafından karşılık bularak idealist bir tutum ile ülkenin eğitim devriminin hızlıca gerçekleşmesine katkı sunmuştur. Bunu o dönemin koşullarını göz önünde bulundurarak değerlendirdiğimizde daha da anlamlı olduğunu söyleyebiliriz.

Tarihsel bir değerlendirme yapıldığında öğretmenlik mesleğinin statüsü ilk kez 13 Mart 1924 tarihinde tanımı da yapılarak güvenceye alınmıştır. Bu tanım yaklaşık olarak 100 yıldır öğretmenlik için hem yasal düzenlemelerde hem de eğitim bilimleri alanında kullanılmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze öğretmenlik mesleğinin bir şekilde tahrif edilmeye çalışılması ya da öğretmenliğe sürekli yeni "anımlar, misyonlar, vizyonlar" yüklenmesi içinde yaşadığımız ekonomi-politika ile ide doğrudan ilişkilidir. Öğretmenden beklenen ya da öğretmenin olması gereken "şey" sürekli güncellenmektedir.

Aydınlanmanın ve kalkınmanın temeli

Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenliğin konumlandığı "yer" toplumsal değişimin, aydınlanmanın ve en nihayetinde kalkınmanın temel "öznesi" iken; aradan geçen 100 yılda geldiğimiz noktada öğretmen bir "tekniker" olarak konumlandırılmıştır. Öğretmenin mesleki statüsünün "anlam ve misyon" bağlamında sürekli yeniden konumlandırılması; eğitimin günü birlik politikalara peşkeş çekilmesi, sürdürülebilir politikaların uygulanamaması ya da olmamasından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından öğretmenlik mesleğine yüklenen anlam ve misyonun günümüzde bir karşılığının olmamasının en belirgin yansımasını öğretmenlik mesleğinin toplumsal kabulünün zayıflamasında görebiliriz.

Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin statüsü ile ilgili yapılan araştırmalar öğretmenlik mesleğinin statüsünün sadece toplumsal kabulünün değil yetkinlik ve yeterliliğinin de zayıfladığını göstermektedir. Öğretmenlik mesleğinin statüsünde gerçekleşen bu değişimin kendi kendine

ne gerçekleşmediğini elbette hepimiz biliyoruz; çünkü, bunların hepsi izlenen eğitim politikalarının bir sonucu ve bu politikalar bilinçli bir şekilde uygulanmaktadır. Geldiğimiz noktada "idealist" öğretmen yerine artık "tekniker" öğretmenin kabul gördüğü ve öğretmen yeterlilikleri, görev ve sorumlulukları, özlük hakları gibi birçok faktörün günü birlik politikalara feda edildiğini söyleyebiliriz.

Öğretmenlik mesleğinin dönüşümünde birçok faktör etkili olabildiği gibi öğretmen istihdam (kadrolu, sözleşmeli, ücretli) politikalarının da etkili olduğu söylenebilir. Çünkü öğretmen istihdam politikasının yarattığı doğrudan ve dolaylı baskı öğretmenlik mesleğini eğitimin "öznesi" olmaktan "nesnesine" dönüştürdüğü söylenebilir. Gelinek nokta öğretmen ihtiyacının karşılanması için yeterli kadar öğretmenin istihdam edilmeyerek ücretli öğretmen uygulamasına başvurulması öğretmenliği "mevsimlik işçi" statüsüne indirildiği; ilk atamalarda sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına başvurulmasının ise mesleki aidiyeti zayıflatarak öğretmenliği "tekniker" statüsüne indirildiği, kadroya geçildikten sonra da bu teknikerliğin devam ettiği söylenebilir.

Bununla birlikte özel eğitim kurumlarında istihdam edilen öğretmenlerin ise yoksulluk, yer yer açlık sınırının altında ve özlük haklarının gasp edilerek çalıştırıldığı bilinmektedir. Bu kadar bilinen şeylere karşı kamu olarak herhangi bir sesin çıkarılmaması ve itirazın olmaması uygulanan eğitim politikaları sonucu istenilen insan tipinin yetiştirilmesinin başarısı olduğu söylenebilir.

Elbette sadece öğretmen istihdam politikasına bakarak öğretmenlik mesleğinin dönüşümünü tartışamayız ama hali hazırda ülkemizde gündem olan bir konu olduğu için okuyucu için daha somut olabilir. Gelinek noktada bir değerlendirme yapıldığında 100 yıllık Cumhuriyet tarihinde öğretmenliğin toplumu dönüştürücü gücüne güvenden yani "idealist" öğretmenden kendisine verilen görev dışındaki başka bir görev yapması beklenmeyen ve de istenmeyen "tekniker" öğretmene evrildiğini görüyoruz. Öğretmenlik mesleğinin statüsünü yeniden "idealist" öğretmene dönüşmesinin anahtarı Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün öğretmenliğe yaklaşımında yer almaktadır. Yeniden bu yaklaşıma yoğunlaşmak ikinci yüzyılın idealist öğretmenini yetiştirmek için önemli bir rehber olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

Altunya, N. (2020). Türkiye'de eğitimin son 100 yılı. Eğitim-iş Yayınları

Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün öğretmenliği konumlandığı ve öğretmenliğe yüklediği misyon yeni bir toplumun ulusal bir bilinç ile yeniden inşasıdır.

